

3. Von Hagen. J. Budgetary Consolidation in Europe: Quality, Economic Conditions, and Persistence / J. Von Hagen, A. Hallett, R. Strauch // Journal of the Japanese and International Economies. — 2002. — Vol. 16, Iss.: 4. — P. 512—535.

4. Hjelm G. Effects of Fiscal Contractions: The Importance of Preceding Exchange Rate Movements / G. Hjelm // Scandinavian Journal of Economics, 2002. — Vol. 104. — № 3. — P. 423—41.

УДК 330.1: 330.012.3

Тетяна АРТЬОМОВА*

СТАНОВЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ: ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ

Анотація. Досліджено зміст і закономірності становлення публічного сектора національної економіки як осередку моделі ефективної держави з урахуванням досвіду трансформування загальної моделі ринкового господарювання на рубежі ХХ—ХХІ століть.

Проблеми ринкової реконструкції економіки, підвищення добробуту населення і виходу на траєкторію сталого розвитку залишаються актуальними для України. Втім їх успішне вирішення значною мірою залежить від ефективності трансформування суспільного сектора, яка пов'язана з упорядкуванням відносин власності і управління в системі забезпечення суспільними благами. Результатом такої трансформації є розбудова моделі ефективної держави з підґрунтям у вигляді публічного сектора економіки.

Засади розвитку суспільного сектора національної економіки, її інституційного забезпечення знайшли відображення в роботах багатьох вітчизняних дослідників — Л. Антонюк, В. Базиловича, І. Бураковського, В. Вишневіського, А. Гриценко, В. Гейця, В. Дементьєва, І. Малого, В. Мандибури, Т. Мельник, В. Мунтіяна, А. Поручник, О. Рогача, В. Тарасевича, А. Філіпенко, О. Ярменко та інших. Проте, в науковій літературі досі майже не приділяється уваги закономірностям модифікації державного сектора економіки під впливом глобальних ринкових трансформацій кінця ХХ—початку ХХІ століть, пов'язаної зі становленням в розвинутих країнах публічного сектора економіки. В економічній літературі публічний сектор економіки, як правило, ототожнюється з

* **АРТЬОМОВА Тетяна Іванівна** — д.е.н., головний науковий співробітник відділу економічної теорії ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м. Київ, Україна, vobulimans85@mail.ru

державним сектором і традиційно розглядається як сукупність підприємств, організацій, установ, що перебувають у державній власності і керуються державними органами або призначеними ними особами. У зв'язку з невизначеністю базових засад суспільного життя розмитими виявляються орієнтири поступального господарського розвитку, а також його концептуальне оформлення у вигляді відповідних програм економічної політики.

Сучасний господарський лад України трактується як соціальна правова держава. Втім, у наукових колах давно ведуться дискусії про історичні долі нинішньої моделі соціальної держави, а в науковій і навчальній літературі сучасний господарський устрій часто характеризується як капіталістичний. У зв'язку з цим потрібно враховувати, що ринкові перетворення в кінці XX століття охопили не тільки країни традиційного соціалізму; істотним модифікаціям піддалися соціально-економічні та організаційні відносини в усьому світі, перш за все, у розвинених країнах Європи, в США і Японії, а також у Китаї й інших. Так, у 1990-і роки була переглянута пануюча в розвинених країнах патерналістська модель соціальної ринкової держави. Нове бачення місця і ролі держави в соціально-економічній системі впливало з осмислення досвіду реформування державного сектора в 1980–90-і роки, відомого під назвою «неоліберальної революції». Аж до кінця 1970-х років державні підприємства вельми успішно функціонували в Європі в різних галузях економіки — від транспорту і автомобільної промисловості до рекламної діяльності. Навіть в американському суспільстві, незважаючи на його традиційну прихильність ідеології індивідуалізму, активне регулююче втручання держави в соціально-економічні процеси стало сприйматися як необхідний стабілізуючий захід.

У цілому сукупні витрати держави (у відсотках до ВВП) в більшості розвинених країн досягли наприкінці 1970-х років значних обсягів: від 28 % у Японії до 57 % у Швеції і Данії. Однак, уже на той час явно позначилася неефективність низки державних програм, а на початку 1980-х років стало очевидним, що макроекономічна діяльність держави в ринковій системі господарства має свої межі. Відповіддю на кризові явища 1980–1990-х років стала хвиля приватизації, яка кардинально змінила панораму державного підприємництва і регулювання економіки в західному світі. Після ліберальної революції розвинені країни стали істотно відрізнятися за структурою і якістю суспільного сектора. Так, до середини 1990-х років Великобританія поряд з Люксембургом опинилася у числі країн ЄЕС з найменшою питомою вагою держсектора: його частка у виробництві і послугах скоротилася до 3 % валового внутріш-

нього продукту. На відміну від Великобританії, Франція, Італія, Португалія, Греція зберегли істотні масштаби (до 15 % ВВП) і вплив державної власності в економіці.

У нових умовах господарювання ефективність системи управління перетворилася на ключовий фактор економічної могутності держави. Внаслідок цього через бюджети розвинених країн продовжували перерозподілятися величезні суми доданої вартості. Вищесказане переконливо свідчило про те, що на рубежі століть в економіці розвинених країн відбувається становлення нового типу державного сектора. Його особливостями стало, з одного боку, скорочення частки державної власності і прямого втручання в господарські процеси; з іншого — розширення методів опосередкованого впливу держави на процеси суспільного відтворення і кругообіг сукупного капіталу. У 1997 р. у Доповіді Світового банку «Держава у світі, що змінюється» були позначені основні контури моделі ефективної держави як спадкоємиці моделі держави загального добробуту.

Найбільшою мірою проблема формування ефективної держави актуальна для України. Тим часом, основні положення зазначеної Доповіді не дають готових відповідей на такі запитання: як може набути сили держава, що звільнилася від основної частки своїх економічних активів унаслідок приватизації? За допомогою яких механізмів вона здатна демонструвати свою політичну, адміністративну і соціально-економічну ефективність і привабливість? Прояснити зміст трансформації моделей державного управління в розвинених країнах можливо, аналізуючи закономірності становлення публічного сектора економіки. Ключовою передумовою аналізу є те, що осередком моделі ефективної держави є публічний сектор економіки як організована сукупність сумісно-розділених відносин власності і управління в системі держава — корпоративний сектор. При цьому висока результативність функціонування держави досягається, зокрема, за рахунок ефективного управління корпоративними правами, перш за все, державними корпоративними правами.

В економічній літературі під корпоративним управлінням, як правило, розуміють систему взаємин різних груп акціонерів і менеджерів корпорації, що має на меті захист фінансових інтересів акціонерів (як частини інвесторів) від опортуністичної поведінки менеджерів. Разом з тим, такий підхід є однобічним: систему, яка відбиває складний взаємозв'язок відносин власності і управління слід розглядати ширше — в єдності її правової та економічної складових. У такому контексті управління правами й відносинами власності набуває характеру управління економічним потенціалом суспільства. Основу сучасної си-

стеми управління правами і відносинами власності становить управління корпоративними правами. При цьому система управління корпоративними правами в казенних підприємствах та об'єктах з відповідною державною часткою утворює ядро державного сектора — *державний сектор у вузькому розумінні* і повинна слугувати еталоном ефективної організації для суб'єктів бізнесу. Управління корпоративними правами, опосередковане управлінням державними корпоративними правами (і навпаки), становить основу функціонування *державного сектора економіки у широкому розумінні* — у формі публічного сектора. Отже, ефективне управління державними корпоративними правами, з одного боку, є складовою частиною загальної системи корпоративного управління; з іншого — обумовлює саму цю систему, спрямовує її на результативне функціонування, що дозволяє поєднувати прагнення компаній залучати інвестиції, раціонально використовувати ресурси, забезпечувати зростання вартості акціонерного капіталу з інтересами підвищення конкурентоспроможності національної економіки та добробуту населення.

Таким є внутрішній зміст моделі ефективного держави і її осередка — публічного сектора економіки як організованої системи сумісно-розділених відносин власності і управління. Критерієм практичного втілення такої моделі є становлення ефективного власника — відповідального господарського суб'єкта, що відрізняється інноваційною поведінкою, впроваджує на підприємстві ефективну систему корпоративного управління і високу корпоративну культуру, яка дозволяє об'єднати інтереси найманого працівника, корпорації і суспільства: сприяє глибокій реструктуризації виробництва, соціалізації економічних відносин, підвищенню конкурентоспроможності національної економіки. Система ефективного управління державними корпоративними правами сприяє оптимізації обсягів державної власності та функціонуванню державних підприємств як суб'єктів підприємницького типу. Одночасно виступаючи ініціатором становлення інноваційної системи корпоративного управління у ширшому просторі публічного сектора, держава отримує можливість активно впливати на суб'єктів і на процеси розширеного відтворення, ефективно залучати кошти до державного бюджету з подальшим їх розумним інвестуванням в соціально-економічні програми.

Тим часом недостатнє теоретичне осмислення трансформації моделей державного управління внаслідок ослаблення методологічних позицій причинно-наслідкового аналізу сприяло ціннісному вихолощенню інститутів державно-приватного партнерства, соціальної відповідальності організації — зміцненню суспільних пріоритетів

економічної ефективності за рахунок послаблення принципів соціальної відповідальності. Глобальна фінансово-економічна криза виявила невідповідність такої форми ефективної держави законам становлення інформаційного суспільства. Посткризовий етап суспільного розвитку закріпив і посилив суперечливі тенденції.

Держава, позбувшись значної частини активів у ході масштабної приватизації і не відновивши їх адекватною системою сумісно-розділених відносин власності і управління, стала жертвою корпоративного захоплення і поступово стала втрачати орієнтири і важелі соціального господарювання. Про рух держави в бік капіталістичної моделі свідчать факти скорочення частки індивідуальних акціонерів у сукупному акціонерному капіталі в порівнянні з великими інституційними інвесторами; загострення проблеми поляризації доходів і зростання коефіцієнта Джині; поповнення верств бідного населення за рахунок представників середнього класу, нездатність держави ефективно реформувати систему надання суспільних благ у цілому.

Проблема соціальної невлаштованості та інфраструктурної недостатності найбільшою мірою проявляється на пострадянському просторі. Неувага до програм розвитку освіти, науки, культури, охорони здоров'я стала ключовим фактором витіснення національних економік на периферію світового суспільного життя. Гостро стоїть проблема реформування соціальної, транспортної інфраструктури, системи житлово-комунального господарства. Недосконалість виробничої інфраструктури в умовах поширення цифрових технологій і систем автоматизованого проектування загрожує деіндустріалізацією економіки. Втім, слабка результативність планів модернізації інфраструктурного та інших секторів економіки обумовлюється наявністю більш загальної проблеми становлення в Україні моделі ефективної інноваційної держави. Важливо враховувати, що повноцінно виконувати свою історичну інноваційну місію держава не може сьогодні не тільки в перехідних економіках, але й у розвинених країнах.

Виявляти закономірності становлення нової системи державного управління та реформування суспільного сектора економіки сьогодні належить усім країнам спільно, і Україна цілком здатна закласти інноваційні підходи на цьому шляху.

Література

1. Всемирный банк. Государство в меняющемся мире. Отчет о мировом развитии / Пер. с англ. — М.: Прайм ТАСС, 1997.

2. *Геец В.О.* будущем социального государства / В.О. Геец // Мир перемен. — 2013. — №4. — С. 88-103.

3. *Гриценко А.* Методологічні основи модернізації України / А. Гриценко // Економіка України. — 2011. — №2. — С. 4-12.

4. *Стиглиц Дж. Ю.* Ревущие девяностые. Семья развала. / Дж. Ю. Стиглиц. — М.: Современная экономика и право, 2005.

5. *Супян В.Б.* Американская экономическая модель: характерные черты и эффективность в начале XXI века / В.Б. Супян // США — Канада: ЭПК. — 2015. — № 7. — С. 3-25.

6. *Артемова Т.И.* Стоимость и цена: логико-исторический процесс формообразования / Т.И. Артемова. — К.: Основа, 2006.

УДК 330.341

Людмила БЕЗТЕЛЕСНА*
Ольга ПЛЯШКО*

ДЕТЕРМІНАНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Анотація. Визначено специфіку людських ресурсів, концептуальні засади та детермінанти забезпечення конкурентоспроможності людських ресурсів у системі стратегічного управління національною економікою.

У сучасних умовах розвитку суспільства перед державами постає проблема забезпечення конкурентоспроможності як актуального способу успішно функціонувати і розвиватися. І хоча сама по собі конкурентоспроможність не є іманентною величиною і самоціллю, яка забезпечує соціально-економічний розвиток країни та її громадян, але вона є своєрідним критерієм адаптації до ринкових умов. Її забезпечення — це не просто набір декларативних важелів і заходів, а, в першу чергу, формування та розвиток конкурентних переваг, що забезпечує продуктивність функціонування та ефективність використання і перерозподілу ресурсів.

Стійкою конкурентною перевагою України, за даними міжнародних досліджень [2], є освічені людські ресурси. Тому їх повноцінне використання і розвиток, забезпечення конкурентоспро-

* **БЕЗТЕЛЕСНА Людмила Іванівна** — д.е.н., професор, завідувач кафедри трудових ресурсів і підприємництва, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна, ecoluda@ukr.net

ПЛЯШКО Ольга Степанівна — старший викладач кафедри економічної кібернетики, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне, Україна, plyashko@mail.ru